

Laudatio Heimans en Thijsse Prijs voor de *Stichting Oase*

Ger Londo

Beste medewerkers van *Stichting Oase*, in het bijzonder beste Marianne en Willy,

Het is een eer en genoegen de laudatio uit te spreken ter gelegenheid van de toekenning van de Heimans en Thijsse Prijs aan de *Stichting Oase*. Deze stichting werd opgericht in september 1993 met als doel zich te beijveren voor meer natuur in tuinen en parken. En niet alleen zich te beijveren voor de natuur zelf, maar vooral ook om mensen van jong tot oud in nadere aanraking met de natuur te brengen en contacten te leggen tussen mensen die zich met de aanleg van heemtuinen en de natuur- en milieu-educatie bezig houden.

Het is niet de eerste keer dat de Heimans en Thijsseprijs wordt uitgereikt aan een instelling of persoon die zich op het gebied van heemtuinen verdienstelijk heeft gemaakt. Koos Landwehr, bekend van de heemparken in Amstelveen en van zijn fraaie boekwerken over wilde orchideeën, grassen en mossen, ontving de prijs in 1972. Een andere pionier op heemtuin gebied, Kees Sipkes, volgde in 1977. Sipkes begon in Nederland de eerste kwekerij van inheemse planten 'De Teunisbloem' te Overveen en heeft onder meer *Thijsse's Hof* in Bloemendaal en de heemtuin *Tenellaplas* op Voorne aangelegd. De *Stichting Oase* heeft dus waardige voorgangers.

De Stichting heeft een voorgeschiedenis. In 1990 was haar voorloper de *Landelijke Werkgroep Heem- en Natuurtuinen* ontstaan en in de lente van 1991 verscheen het eerste nummer van het kwartaaltijdschrift *Oase*. Dat was het initiatief van Marianne van Lier en haar levenspartner Willy Leufgen.

Marianne groeide op in Rotterdam en Schiedam, kreeg al vroeg belangstelling voor de natuur en werd lid van de NJN. Die belangstelling bepaalde later haar studie: biologie in Utrecht, en na haar kandidaatsexamen in Groningen waar ze planten- en dierecologie kon combineren met milieukunde en didactiek van de biologie.

Willy bracht zijn jeugd door in een aanvankelijk landelijke omgeving dichtbij Keulen waar zijn beide grootvaders een boerderij hadden. De grootvader van vaders zijde boerde milieubewust zonder 'gewasbescherming'. Willy zag tijdens zijn jeugd de landelijke omgeving in snel tempo veranderen door industrialisering en stadsuitbreiding waardoor de milieuverontreiniging sterk toenam. Willy studeerde sociale pedagogie in Mönchengladbach. Elders in dit boekje staat een meer uitgebreide levensloop van de twee prijswinnaars.

Hun ideaal was om samen aan één project te werken op het gebied van maatschappelijke vorming met daarbij educatie betreffende natuur en milieu. In eerste instantie vonden zij die in Hamburg, in een 'Abenteuer Spielplatz'. Hamburg kende destijds zo'n twintig van dergelijke plekken waar kinderen (vooral 'sleutelkinderen' van werkende ouders) 's middags werden opgevangen (alleen 's morgens was er school). Ze konden daar in een groene omgeving buiten spelen en zich in vrijheid ontplooiën. Er waren tuinen en lokaliteiten waar ze onder leiding terecht konden

Na een tijd werken in de drukke miljoenenstad ontstond het verlangen naar wonen op het platteland. Ze verhuisden naar Zuidbroek in de provincie Groningen en hadden weer gelegenheid voor tuinieren. Hun moestuin evolueerde geleidelijk aan tot een soortenrijke heemtuin, een weelderige oase in het kale veenkoloniale landschap. Marianne vond een tijdelijke werkkring bij Didactiek van de Biologie van de Rijksuniversiteit Groningen waar ze ook haar hoofdvak had gedaan. Daarna hadden beiden een tijdelijke baan als coördinator en educatief medewerker bij de heemtuin (thans *Natuur- en Milieucentrum De Heemtuin*) te Muntendam die recent was aangelegd. Onder meer hebben zij zich daar verder bekwaamd in het beheer van heemtuinen. Het samen werken en van elkaar leren, welke ervaring Marianne al in de NJN had opgedaan, bleek in de heemtuinwereld goed te werken. Maar ook dit werk eindigde en toen ze geen andere passende baan konden vinden en ook niet op vrijwillige basis hun werk mochten voortzetten, besloten ze een eigen project te beginnen.

Tijdens de jaren dat ze in de heemtuin in Muntendam werkten, kwam regelmatig de gedachte bij hen op dat het goed zou zijn om meer contact te hebben met collega's van andere heemtuinen. In de praktijk kwam daar nauwelijks iets van en bleef het bij enkele bezoeken en incidentele contacten. Tijdens vakanties in andere delen van het land ontdekten ze dat tuinen, die ook heemtuinen werden genoemd, er heel anders uitzagen dan die in Muntendam. Het leek hun interessant hieraan een onderzoek te wijden, niet alleen naar de inrichting en het beheer, maar ook naar de educatie en de organisatie van het werk.

Van april tot en met september 1988 reisden Marianne en Willy met trein en fiets het hele land door en bezochten 'alle' heemtuinen. Dat was niet altijd gemakkelijk, want een landelijke lijst van heemtuinen bestond niet. Dus moesten op allerlei manieren zoveel mogelijk adressen van tuinen verzameld worden. In totaal bezochten ze 113 heemtuinen of wat daarvoor doorging en dat waren er veel meer dan ze van tevoren hadden verwacht. Achteraf bleek dat ze nog een aantal tuinen gemist hadden....

Hun bevindingen zijn vastgelegd in het IVN-rapport 'Heem- en natuurtuinen geïnventariseerd' dat in mei 1990 verscheen. Het is een goed en nog steeds zeer lezenswaardig rapport waarvan het jammer is dat het toen niet in boekvorm gepubliceerd werd. In dit rapport worden na een historisch overzicht de diverse aspecten van heemtuinen thematisch behandeld. Uit hun vele gesprekken met beheerders en andere medewerkers van heemtuinen constateerden ze dat er een grote behoefte was aan meer contacten tussen heemtuinen op allerlei gebied. Marianne en Willy besloten hun rapport met de conclusie dat het goed zou zijn als er een landelijke organisatie zou ontstaan en vroegen de lezers om een reactie. Veel positieve reacties kwamen binnen hetgeen leidde tot een bijeenkomst van beheerders en andere medewerkers van heemtuinen in Soest in oktober 1990. Aldaar werd toen de 'Landelijke Werkgroep voor Heem- en Natuurtuinen' opgericht.

De belangrijkste wensen van de werkgroep waren:

- Het verschijnen van een nieuwsbrief
- Een adressenlijst van heemtuinen
- Een plek waar je voor advies terecht kunt

De plek voor advies werd voorlopig Zuidbroek waar het secretariaat van de werkgroep werd gevestigd. En de wens van een nieuwsbrief ging in de lente van 1991 in vervulling toen

het eerste nummer van het kwartaaltijdschrift *Oase* verscheen. Door velen in Nederland en Vlaanderen werd daar positief op gereageerd hetgeen voor Marianne en Willy een sterke stimulans werd om met het tijdschrift door te gaan, ondanks het geringe aantal abonnees.

Tijdens hun heemtuineninventarisatie hadden Marianne en Willy zo veel gegevens van de afzonderlijke tuinen verzameld dat ze op basis daarvan de *Oase Heemtuinigids* konden schrijven. Wel waren wat aanvullende gegevens nodig, o.a. van heemtuinen in Vlaanderen. De *Oase Heemtuinigids* geeft het eerste overzicht van alle heemtuinen in Nederland en Vlaanderen met per tuin gegevens over ligging en bereikbaarheid, openingstijden, toegangsvoorwaarden, beheerders, contactpersonen en concrete tuininformatie. De uitgave van de gids werd mogelijk gemaakt door een subsidie van het *Wereld Natuur Fonds*.

De presentatie van de heemtuinigids vond in mei 1992 plaats in *Thijsses Hof* in Bloemendaal, de bron van de heemtuintraditie. Die traditie vond zijn oorsprong in het 'natuurhistorisch reveil' aan het eind van de 19e en het begin van de 20e eeuw met Heimans en Thijsses als belangrijkste gangmakers. Voor het biologieonderwijs trokken beide onderwijzers er met hun schoolklas regelmatig op uit, o.a. naar de stadsparken in Amsterdam. Thijsses bepleitte al in het begin van de 20e eeuw, o.a. in het tijdschrift *De Levende Natuur*, de aanleg van instructieve plantsoenen met meer natuurlijke begroeiingen van inheemse soorten. Daar konden mensen van jong tot oud in contact met de natuur komen. Toen Thijsses ter gelegenheid van zijn 60e verjaardag van de gemeente Bloemendaal een stuk grond van 2 ha in het Bloemendaalse Bos cadeau kreeg, kon hij daarop zijn ideaal van een instructief plantsoen, dat we later heemtuin zijn gaan noemen, verwezenlijken. Zo werd in 1925 Nederlands eerste heemtuin geopend.

Na de presentatie van de heemtuinigids werd een excursie door *Thijsses Hof* gemaakt en daarna door enkele andere heemtuinen in de omgeving, o.a. bij een school en in een woonwijk te Haarlem. Die excursie werd een groot succes en overduidelijk bleek bij de deelnemers de grote behoefte aan nadere contacten. Het organiseren van excursies, zowel eendaagse als meerdaagse, zou een van de belangrijkste activiteiten worden.

1993 was een belangrijk jaar. Marianne en Willy verhuisden van Zuidbroek naar Beuningen. In het voormalige nonnenklooster was naast woonruimte ook ruimte voor een informatiewinkel en in de vroegere kloostertuin was het mogelijk een heemtuin aan te leggen. Verder was de *Landelijke Werkgroep Heem- en Natuurtuinen* aan een wat ruimer organisatorisch kader toe hetgeen op 3 september 1993 resulteerde in de oprichting van de *Stichting Oase* met de volgende doelstellingen:

- Het bevorderen van de aanleg en het duurzaam beheren van natuurlijke tuinen, parken en plantsoenen met in hoofdzaak inheemse begroeiing of beplanting en een educatieve en/of recreatieve functie, hierna ook aangeduid als heemtuinen.
- Het verlenen van diensten aan overheidsinstellingen, overige organisaties en particulieren die een heemtuin beheren dan wel overwegen aan te leggen.
- Het bevorderen van natuur- en milieueducatie en kleinschalige natuurrecreatie in heemtuinen.

De activiteiten van de landelijke werkgroep gingen dus over naar de nieuwe stichting, o.a. de uitgave van het blad *Oase* dat inmiddels zijn derde jaargang beleefde.

In de jaren 1994-1998 werd met hulp van vrijwilligers en externe financiële steun in de

voormalige kloostertuin de *Oase-tuin* aangelegd naar een ontwerp van Wim Kanbier met daarin een fraai lemen tuinpaviljoen. In de *Oase-tuin* is een aantal begroeiingstypen aanwezig waardoor ook 'informatie in natura' aanwezig is als aanvulling op de informatiewinkel.

Naarmate de activiteiten van de *Stichting Oase* zich uitbreidden en diverser werden, ontstond de behoefte aan meer gespecialiseerde netwerken. Als eerste ontstond in 1994 de *Kring Vakwerk Natuurlijke Omgeving 'Wilde Weelde'*. Sinds 1999 is het een zelfstandige vereniging van vakbekwame mensen die deskundig zijn in het ontwerpen, aanleggen en beheren van natuurlijke tuinen en parken. Aangesloten zijn hoveniers, tuin- en landschapsarchitecten, kwekers van planten, bomen en zaden, biologische adviseurs, dienstverlenende bedrijven en leveranciers van ecologisch verantwoord materiaal. Het zijn in de regel kleinschalige bedrijven voor wie ecologisch groen geen modeverschijnsel is, maar een bewuste keuze. *Wilde Weelde* heeft momenteel 150 leden en staat nog steeds in nauw contact met *Stichting Oase*.

Als volgende loot aan de stam ontstond in 1995 de '*Vakgroep Heemtuinbeheer*'. De leden zijn mensen die verantwoordelijk zijn voor het beheer van een heemtuin. Vaak betreft het mensen in dienst van een gemeente of natuurorganisatie, soms ook vrijwilligers die zich met hart en ziel inzetten voor 'hun' tuin of park. Doel is vergroting van de vakbekwaamheid en het bevorderen van onderlinge steun en samenwerking. Bijscholing vindt voor een belangrijk deel plaats door middel van studieweekenden.

De jongste loot, opgericht in 2001, is '*Springzaad*', een netwerkgroep van mensen die samen willen werken aan meer ruimte voor natuur en kinderen. Het gaat daarbij om mensen uit het onderwijs en de buitenschoolse educatie zoals educatieve natuurspeeltuinen en kinderdagverblijven, maar ook om mensen als tuinontwerpers, hoveniers, tuin- en landschapsarchitecten en producenten van natuur- en milieuvriendelijke speeltoestellen en andere materialen. O.a. de bestuursleden Marjan Margadant en Kees Both hebben aan het ontstaan van *Springzaad* belangrijke bijdragen geleverd.

In 2003 verscheen de nieuwe '*Oasegids Natuurlijke parken en tuinen in Nederland en Vlaanderen*' waarvoor Dymph Bakx en Wim Niemantsverdriet alle openbare heemtuinen bezochten voor up-to-date beschrijvingen en kleurenfoto's. Sinds het verschijnen van de eerste *Oasegids* in 1992 waren er parken en tuinen bijgekomen maar helaas ook enkele verdwenen.

Een andere belangrijke activiteit van de *Stichting Oase* van de laatste jaren is het organiseren van een opleiding voor ecologisch hovenier. In 2006 is in samenwerking met *AOC Terra* (waarin de voormalige gerenommeerde tuinbouwschool te Frederiksoord is opgegaan) een tweejarige opleiding gestart, bedoeld als bijscholing voor mensen die al een hoveniersopleiding of iets dergelijks achter de rug hebben. Deze opleiding is met opzet minder schools en met meer zelfwerkzaamheid dan vroegere cursussen in het kader van de toepassing van de inheemse flora.

In de loop der tijd is het blad *Oase* steeds professioneler geworden en is het aantal

abonnees van 80 in het begin tot 1130 gestegen. Sinds 2005 verschijnt het in kleurendruk. Vanaf het begin is alle redactiewerk door Marianne en Willy gedaan en vooral in het begin was dat veel pionieren. Pas later werden bepaalde werkzaamheden aan de drukker uitbesteed. Het blad voorziet nog steeds in een grote behoefte waaraan door een ruime variatie in artikelen tegemoet gekomen wordt. Er zijn sterk praktijkgerichte stukken zoals die over aanleg en beheer van heemtuinen en over natuur- en milieueducatie. Andere artikelen gaan over bepaalde levensgemeenschappen, de ecologie van planten- en diersoorten, de rol van mycorrhiza's etc. Door dergelijke achtergrondinformatie leert men heemtuinen meer zien als ecosystemen waaraan men allerlei dingen kan aflezen, o.a. effecten die de mens op het milieu uitoefent. Daarnaast staan in het blad *Oase* regelmatig beschouwende en kunstzinnige artikelen.

Een belangrijk onderdeel in het blad is verder de agenda. Daarin staan alle activiteiten op het gebied van heemtuinen, natuur- en milieueducatie, workshops, symposia e.d. vermeld.

Marianne en Willy zijn de belangrijkste drijvende krachten van *Stichting Oase* en hebben daar inmiddels al dertien jaar (vaak meer dan) full time aan gewerkt op basis van gesubsidieerde banen. Het is tot nog toe niet gelukt om het werk bij een grotere organisatie op het gebied van natuur en natuur- en milieueducatie onder te brengen of door de overheid gefinancierd te krijgen.

Het succes van *Oase* en de daaruit voortgekomen netwerken is in belangrijke mate te danken aan de manier waarop Marianne en Willy met mensen omgaan. Door hun uitstekende contactuele eigenschappen en hun gerichtheid op samenwerking wisten ze veel mensen bij het *Oase*-werk te betrekken.

Van de velen die een belangrijke bijdrage aan *Oase* geleverd hebben, wil ik in de eerste plaats het bestuur van de Stichting noemen waarin Hein Koningen, bekend van de heemparken in Amstelveen, op enthousiaste wijze vanaf de oprichting het voorzitterschap bekleedt.

Van de bestuursleden wil ik nog speciaal Rob Leopold noemen en gedenken. Vorig jaar overleed Rob plotseling. Hij was al bij velen bekend door zijn in 1978 opgerichte zaadbedrijf *Cruyd-hoeck* in Groningen. Hij heeft een belangrijk aandeel gehad in de oprichting van de *Stichting Oase* en wist voor de stichting veel zaken te regelen, ook in financieel opzicht. Een tuinfilosoof en een idealist met scherp oog voor de nivellerende gevolgen van te grote commercialisering en schaalvergroting, o.a. in tuinbouw en horticuultuur. Als tegenkoppeling was meer kleinschaligheid en ambachtelijkheid vereist. Hij streefde naar een integrale benadering van groenvoorzieningen waarin beoefenaren van ecologie, horticuultuur, tuinkunst en landschapsonwerp in wederzijdse dialoog treden. Met zijn overlijden heeft de *Stichting Oase* een inspirerende en stimulerende medewerker verloren. Hij wordt in dit boekje nog afzonderlijk herdacht door Johan Heirman.

Ik wil besluiten met het uitspreken van de wens dat de *Stichting Oase* en de daaruit voortgesprongen netwerken nog lange tijd mogen voortbestaan. Er is nog veel werk te doen, want we zijn nog lang niet op het punt wat Thijsse als ideaal stelde: verspreid door de steden heen heemparken waardoor ieder binnen een kwartier gaans zo'n park kan bereiken. In Amsterdam, Den Haag en Rotterdam ging het wel om twintig van die parken, dacht Thijsse.

In deze geest wil ik het stichtingsbestuur, Marianne, Willy en andere medewerkers van *Oase* veel succes toewensen.